

Recenzija udžbenika "Kroskulturalna adaptacija psiholoških mernih instrumenata",

autora Vladimira Hedriha

Siniša Lakić, Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci

Banja Luka, 4.5.2018.

Knjiga "Kroskulturalna adaptacija psiholoških mernih instrumenata" prof. dr Vladimir Hedrih-a je pisana sa primarnom namjenom da postane udžbenik studentima psihologije koji pohađaju istoimeni kurs "Kroskulturalna adaptacija psiholoških mernih instrumenata" na Filozofskom fakultetu u Nišu. Rukopis je strukturisan tako da nas kroz šest adekvatno strukturisanih poglavlja autor vodi kroz ključne segmente adekvatne kroskulturalne adaptacije psihološkog instrumentarijuma. Očekivano, prvo poglavlje počinje razmatranjem pojma kulture, a zatim se predočavaju dileme u pogledu interkulturalnog tretmana psiholoških konstrukata opisom etik i emik pristupa. Predstavljaju se i različite dimenzije kulturoloških razlika koje često mogu da budu izvor neželjene varijanse i pratećih poteškoća u adaptiranju psihološkog instrumentarija u novim okruženjima. U drugom poglavlju se prelazi na neumitno i kompleksno pitanje autorskih prava u procesu adaptacije instrumenata. Precizno se definišu važni pojmovi i osim niza očitih oblika kršenja autorskih prava, nudi se i prikaz složenijih, etički manje jasnih situacija na koje se u praksi nailazi.

Istorijskim pregledom, treće poglavlje nas uvodi u konkretnije procedure adaptacije instrumenata. U njemu se na relativno detaljan način prikazuju standardi koji su usvojile ključne globalne organizacije kada je u pitanju adaptacija psiholoških i obrazovnih testova (npr. APA, AERA, ITC, NCME), a zatim se prelazi na izuzetno važne specifične postupke i aspekte jezičkog prevođenja. Četvrto poglavlje je posvećeno konkretnoj procjeni ekvivalentnosti instrumenata i to u različitim fazama procesa adaptacije (prije i tokom empirijske analize). Na ovom mjestu se raspravlja o centralnim metodološko-tehničkim elementima adaptacije kao što su tipovi adekvatnih istraživačkih nacrti, diferencijalno funkcionisanje pojedinačnih stavki i testova, ispitivanje saglasnosti faktorske strukture i načini jednačenja mjera različitih verzija testova.

Peto poglavlje stavlja u fokus interpretaciju pojedinačnih testovnih rezultata. Opsežno se razmatraju kriterijsko i normativno skorovanje, vrste standardizovanih skala koje se u praksi upotrebljavaju, te dimenzionalni, tipološki i profilni pristup interpretaciji dobijenih podataka. Konačno, šesto poglavlje ravnopravno posvećuje pažnju dvjema izuzetno bitnim

temama koje se suviše šturo tretiraju u postojećim domaćim udžbenicima koji se tiču psihološke procjene. Radi se o propisima koji se odnose na zaštitu podataka o ličnosti i onima koji se odnose na direktna prava ispitanika unutar ispitivanja. Ovakvim privođenjem kraju udžbenika, čitalac se podsjeća da bi ispitivana osoba uvijek morala stajati u centru pažnju pri psihološkom testiranju, te da adaptiranje testa ne smije biti samom sebi cilj, pogotovo ako se time narušavaju temeljna prava svakog od nas koji se može naći u situaciji da postane ispitanik.

Uz sva sadržinska znanja koje knjiga donosi, upravo je insistiranje na etičkim pravilima i načelno holistički pristup – nasuprot drugog mogućeg, tehničkog-elementarnog pristupa – ono što predstavlja izuzetan doprinos datog udžbenika. Naime, autor knjige zaista izlaže sve ono što je suštinsko za proceduru kvalitetnog kroskulturalnog adaptiranja psihološkog instrumentarijuma, pri čemu u svakom trenutku stoji na strani opštih naučnih principa. Međutim, on to ne radi nezainteresovano, diktirajući usvojena pravila i standarde (koji su adekvatno zastupljeni), nego pokazuje iskrenu brigu za krajnje korisnike udžbenika tako što opisuje i svoje nedoumice u pogledu nekih odluka koje “adaptator” mora da donese ili tako što zauzima jasno argumentovan stav poučen konkretnim situacijama iz svog bogatog iskustva u ovoj oblasti. Inače, čitajući udžbenik jasno se osjeti da je on proistekao iz višegodišnjeg iskustva predavanja ovog predmeta, koji je jedinstven na našem jezičkom prostoru, kako to autor i navodi u predgovoru. Ovo se konkretno manifestuje u koherentno strukturisanom, tečnom i veoma razumljivom tekstu čak i onda kada se govori o kompleksnijim temama i koji biva osvježen povremenim prikladnim anegdotama koje čitaoca istovremeno oraspolože i navode na razmišljanje.

Ako bi se mogla uputiti određena zamjerka udžbeniku, ona bi se odnosila na manjak tehničkih, mikroskopskih detalja u pogledu statističkih i psihometrijskih procedura koje se prikazuju u međunarodnoj ekspertskoj literaturi, zapravo visoko-specijalizovanim časopisima. Međutim, svako ko je u predavačkoj poziciji jasno razumije da postoji ograničenost vremenskih i materijalnih resursa i da se predavač/autor mora opredijeliti za jedan od dva već spomenuta načina kako da studentima/čitaocima prenese neophodna znanja, ali i kako da studente/čitaoce motiviše za usvajanje istih na nižim nivoima studiranja. Uz to, u vrijeme lakog pristupa novim informacijama i stalnog doliva novih koji konkretne metode čine zastarjelim i neupotrebljivim već naredne godine, autor je napravio dobar izbor. Uostalom, nemoguće je odabrati “prave” procedure koje bi bile prikazane, jer kako jedan od najpoznatijih eksperata u oblasti kroskulturalne adaptacije Fritz Drasgow tvrdi dotičući se pritom samo jednog od mnogih tehničkih aspekata, aspekta dimenzionalnosti testa koji ima i

ponajdužu istoriju ekspertskog tretmana: “Postoji onoliko načina da se provjeri jednodimenzionalnost, koliko ima i psihometričara” (Drasgow & Probst, 2005, p. 271).

Da zaključim, upravo zbog niza dobrih izbora koje je autor napravio pišući udžbenik “Kroskulturalna adaptacija psiholoških mernih instrumenata”, to neće postati samo prvi udžbenik u regionu koji namjenski tretira ovu oblast unutar datog predmeta i na datom fakultetu – nego predviđam da će on postati i neophodan i, što je vrlo bitno, rado čitan tekst za studente psihologije drugih fakulteta koji će ga koristiti kao pomoćni udžbenik unutar srodnih predmeta koji se tiču psihometrijske procjene.

S obzirom na gore navedeno, preporučujem objavljivanje rukopisa u cjelini, štampanje istog bez izmjena i njegovu upotrebu kao univerzitetski udžbenik.

doc. dr Siniša Lakić